

УДК 378.14

Ю.О. Корсун, м. Вінниця, Україна / Y. Korsun, Vinnytsya, Ukraine
e-mail: julkanchik@mail.ru

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ

Анотація. У статті дається визначення термінів «критерій» і «показник» у філософії та педагогіці, розглядаються підходи до їх вивчення, пояснюється їх значення, функції та описуються їхні характерні риси. Аналізуються точки зору різних науковців щодо критеріїв, показників і рівнів професійної самосвідомості майбутніх фахівців. У даній статті з'ясовано, що у професійній самосвідомості майбутніх інженерів-механіків виокремлюються такі три основні критерії, як інформаційно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-практичний, описуються їхні ознаки та пояснюється їхня специфіка. Відповідно до кожного критерію виділені їхні показники. У статті зазначено, що показниками інформаційно-пізнавального критерію є уявлення про ідеал інженера-професіонала та власну відповідність йому, обізнаність з особливостями, функціями і завданнями інженерної професії, знання про власні професійно-ціннісні особистісні якості, знання про напрями реалізації особистої професійної перспективи, усвідомлення власних професійних інтересів і нахилів, ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності; показниками мотиваційно-ціннісного критерію є самооцінка, потреба у професійному самовдосконаленні та саморозвитку, мотиви вибору професії та ціннісне ставлення до професії; показниками діяльнісно-практичного критерію є прагнення до професійного самовиховання, зорієнтованість на професійну самоосвіту, самостійність у прийнятті професійних рішень, стабільність професійних намірів та інтенсивність зусиль, спрямованих на оволодіння професійними вміннями та навичками під час науково-дослідницької діяльності та виробничої практики. Крім того, в залежності від виокремлених критеріїв і показників визначаються рівні сформованості майбутніх інженерів-механіків, дається їхня характеристика.

Ключові слова: професійна самосвідомість, інженери-механіки, критерій, показник, рівень, інформаційно-пізнавальний критерій, мотиваційно-ціннісний критерій, діяльнісно-практичний критерій.

Criteria, indicators and levels of professional self-consciousness of future mechanical engineers.

Annotation. The article deals with the defining of such terms as «criterion» and «indicator» in philosophy and pedagogics, their meaning and functions are explained, their characteristic features are described and the approaches to their learning are highlighted. Different opinions about criteria, indicators and levels of professional self-consciousness of future specialists are analyzed. The article proves that the structure of professional self-consciousness of future engineers such as informative-cognitive, motive and practical are singled out and their specific features are explained. According to each criterion the indicators are also defined. It is stated in the article that the indicators of the first criterion are the understanding of the ideal of an engineer, the knowledge of peculiarities, functions and tasks of engineering profession, the knowledge of personal professional qualities, the knowledge of the directions of personal professional prospect, the realization of personal professional interests and inclinations, the attitude of a person to himself as to the subject of professional activity. The indicators of the second criterion are self-appraisal, the need for professional self-improvement and self-development, the motives for choosing a profession and valuable attitude to it; the indicators of the last criterion are striving for self-upbringing, orientation to self-education, independence in making professional decisions, stability of professional intentions and intensity of efforts aimed at mastering professional abilities and skills during scientific work and practice. Besides, the levels of professional self-consciousness are defined and described.

Key words: professional self-consciousness, mechanical engineers, criterion, indicator, level, informative-cognitive criterion, motive criterion, practical criterion.

Постановка проблеми. Сучасний рівень професійної підготовки майбутніх інженерів обумовлює необхідність вирішення складних завдань, серед яких найважливішими є необхідність озброєння фахівців не лише знаннями з різних галузей науки, але й професійно орієнтованими теоретичними положеннями, вміннями і навичками, професійно значущими здібностями і якостями, які складають основу професійної самосвідомості. Для визначення її рівня необхідним є виокремлення критеріїв і показників, відповідно до яких можна проаналізувати ступінь її сформованості, і від зазначеного рівня залежатиме на скільки якісно майбутні фахівці будуть виконувати свої професійні функції.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових джерел з вивчення професійної самосвідомості свідчить про великий інтерес до цієї проблеми. Теоретичний аналіз процесу формування

професійної самосвідомості, особливостей її структури та складових компонентів проведений у роботах Л. Виготського, А. Деркача, С. Дружилова, А. Маркової, В. Століна, Т. Темерівської, І. Чеснокової. Сутність понять «критерій» та «показник» розкрита у роботах Г. Іванової, І. Мавріної, М. Шиловой. Критерії, показники та рівні професійної самосвідомості майбутніх фахівців розглянуті у працях таких науковців, як К. Добровольська, Л. Зязюн, А. Колбінцева, Л. Римар, А. Шегда.

Мета статті полягає у поясненні понять «критерій» і «показник» у педагогіці, визначенні критеріїв і показників майбутніх фахівців та виокремленні критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної самосвідомості майбутніх інженерів-механіків.

Виклад основного матеріалу. У сучасній літературі поняття «критерій» визначається як ознака,

на основі якої проводиться оцінка, визначення, класифікація чогось. Критерій розглядається як еталон, на основі якого виконується оцінка, порівняння результатів. Критерії не фіксують найбільш продуктивні і перспективні принципи і способи дій, а лише відображають об'єктивні закони і логічний розвиток явища.

У педагогіці критерій виступає як основна ознака, за якою з багатьох можливих вибирається єдине рішення. Критерій ширше показника, який є складовим елементом критерію і характеризує його зміст. Як наслідок, критерій виражає загальну ознаку, за якою відбувається оцінка, порівняння реальних педагогічних явищ, якостей і процесів, а ступінь прояву, якісна сформованість, визначеність критеріїв виявляються в конкретних показниках.

Зазначимо, що критерій є засобом, необхідним інструментом оцінки, але сам оцінкою бути не може. Функціональна роль критерію – визначення чи не визначення сутнісних ознак предмету; критерій – це не лише засіб виявлення предмету, але й засіб класифікації, групування предметів, їхньої оцінки.

Кожен критерій містить у собі групу показників, які характеризують його кількісно і якісно. Критерій – стабільніший, показник – більш динамічний. У нашому дослідженні ми виокремлюємо три основні критерії сформованості професійної самосвідомості. Кожен критерій конкретизується у комплексі детальних показників, які дають змогу оцінити рівень розвитку відповідних аспектів професійної самосвідомості майбутніх фахівців.

Сутність **інформаційно-пізнавальний** критерію розкривається у таких показниках:

1. *Уявлення про ідеал інженера-професіонала та власну відповідність йому.* Професійний ідеал є відправною точкою прагнень майбутнього фахівця до самовдосконалення, у ньому конкретизується бачення студентом себе як справжнього професіонала. Розвиток якостей, що складають професійний ідеал, обумовлює перспективи професійного вдосконалення.

2. *Обізнаність з особливостями, функціями і завданнями інженерної професії.* Професійна особливість інженерної справи полягає, перш з все, в абсолютній перевазі розумової діяльності, роль якої полягає в прямо пропорційній залежності від її технічного та наукового оснащення. Головний підсумок праці інженера – успішна діяльність трудового колективу в різних її проявах. Ще одна особливість – її переважно творчий характер. Це означає, що не існує стандартних, визначених, запрограмованих дій. Наступна особливість полягає у важливості вибору способів керівних дій того, хто очолює певний етап виробництва, що безпосередньо впливає на організацію праці працівників [6].

3. *Знання про власні професійно-ціннісні особистісні якості.* У нашому дослідженні ми вивчаємо особливості формування професійної

самосвідомості інженерів-механіків. Професійними функціями інженера-механіка є реалізація завдань проектування, конструювання і експлуатації технологічного обладнання, тому спеціалісти цієї галузі можуть працювати на різних виробництвах. Вони розробляють виробничі завдання і забезпечують їх виконання робітниками підприємства, окрім того вони слідкують за станом обладнання та дотриманням техніки безпеки. Для успішної професійної діяльності інженера-механіка необхідно є наявність таких особистісних якостей, як схильність до роботи з технікою; здатність приймати нестандартні і швидкі рішення, ініціативність; здатність до концентрації уваги; високий рівень розвитку конструктивного і логічного мислення; відповідальність; великий обсяг уваги і здатність до його розподілу; емоційна стійкість; здатність до роботи з великими обсягами інформації; активність.

4. *Знання про напрями реалізації особистої професійної перспективи.* Професійна перспектива – це наміри і мрії, пов'язані з навчально-професійною сферою. Професійна перспектива корелює з професійною «Я-концепцією» особистості, що передбачає усвідомлені уявлення про себе у зв'язку з майбутньою професією. Під перспективою також можна розуміти цілісну картину свого професійного майбутнього. Ознакою професійної перспективи є взаємозв'язок життєвих і професійних очікувань, ціннісних орієнтацій та життєвої мети з професійними планами, вміння пов'язувати їх з актуальною життєвою ситуацією [7].

5. *Усвідомлення власних професійних інтересів і нахилів.* Професійний інтерес розглядається як складний комплекс психічних якостей і станів, що містять у себе вибірково пізнавальну, емоційну і вольову активність, спрямовану на обрану професійну діяльність. Професійний інтерес може бути стимульований творчою діяльністю студентів, завдяки чому згодом виникають стійкі професійні наміри, які в процесі навчання у ВНЗ сприяють формуванню професійної самосвідомості особистості. В залежності від того, які за змістом інтереси переважають у людини, наскільки вони є суспільно важливими, можна говорити і про спрямованість особистості. Важливу роль в її характеристиці відіграє також широта інтересів, поєднання певного центрального інтересу, що ним передусім живе особистість, з іншими її інтересами, а також глибина, стійкість і дієвість її інтересів. Наявність таких інтересів, що відображається в різноманітній діяльності особистості, збагачує її психічне життя, урізноманітнює його, підносить суспільну цінність людини. Відсутність їх звужує коло зв'язків людини з навколишнім середовищем, з іншими людьми, збіднює можливості самореалізації у професії [1].

6. *Ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності.* Під суб'єктом професійної діяльності розуміється індивід як носій бажання,

готовності і вміння виконувати певні професійні завдання, особистість, яка відповідає за виконання професійних функцій і може бути здатна до творчості у професійній галузі. Складовими процесу формування суб'єкта професійної діяльності є усвідомлення майбутнім фахівцем тих мотивів, що відповідають цілям професійної діяльності, здатність до самостійного формування мети професійної діяльності, оволодіння засобами контролю і оцінки якості своєї професійної діяльності. Таким чином суб'єкт діяльності розглядається як інтегративне поняття, в якому синтезуються вимоги діяльності і можливості особистості їм відповідати, прагнення, здібності, активність індивіда. Активність суб'єкта професійної діяльності є ознакою ставлення до цілей, системи дій, зовнішніх і внутрішніх факторів, реалізації професійних завдань, умов, індивідуального стилю.

Показниками **мотиваційно-ціннісного** критерію є:

1.Самооцінка. Самооцінка є елементом самосвідомості, що характеризується емоційно-насиченими оцінками людиною самої себе як особистості, власних здібностей, в тому числі і професійних, етичних якостей і вчинків. Самооцінка визначає взаємини людини з тими, хто її оточує, її ставлення до власних успіхів і невдач. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності людини, її особистий і професійний розвиток. Адекватна самооцінка дозволяє людині правильно співвідносити свої сили з завданнями різного ступеня складності і з вимогами оточуючого середовища. Неадекватна (завищена або занижена) самооцінка деформує внутрішній світ особистості, спотворює її мотиваційну і емоційно-вольову сфери і тим самим перешкоджає гармонійному розвитку [8]. Професійна самооцінка — центральний компонент професійної самосвідомості особистості, який пов'язаний з ціннісним ставленням до власного Я, до професійних якостей та результатів професійної діяльності. Самооцінка, як механізм саморегуляції, задіяна у всіх сферах професійної діяльності. Вона не лише регулює внутрішнє функціонування професійної самосвідомості, але й супроводжує процес його зовнішнього виконання у сферах професійного розвитку, професійних відносин і діяльності [2]

2. Потреба у професійному самовдосконаленні та саморозвитку. До саморозвитку спонукають такі бажання, як досягнення службової кар'єри; більш ефективне виконання поточної роботи; більше задоволення від роботи, життя та ін. Під самовдосконаленням розуміються особисті зміни, виникнення нових поглядів, відчуттів. Ці зміни особистості і є розвитком «Я».

Головним напрямом самовдосконалення є розвиток навичок самостійного мислення, розробка власних ідей на базі власного досвіду. Людині, котра займається самовдосконаленням, необхідно розвивати цілий ряд розумових і концептуальних

здібностей: запам'ятовування, логічне мислення, засвоєння технічних знань, творчий підхід, інтуїцію [10].

Поняття «професійний саморозвиток» є центральним у педагогічній психології і визначається як складний інволюційно-еволюційний поступ, у процесі якого відбуваються прогресивні й регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині [3].

Самовдосконалення — це свідомо робота з розвитку своєї особистості як професіоналу, що передбачає адаптацію власних індивідуально-неповторних особливостей до вимог діяльності, постійне підвищення професійної компетентності і розвиток соціально-моральних якостей. Результатом професійного самовдосконалення є зміни, що знаходять відображення в особистості завдяки реалізованим самовпливам [9].

3.Мотиви вибору професії та ціннісне ставлення до професії. Ціннісне ставлення до професії визначає професійну мотивацію, яка виступає домінантою професійної самосвідомості. Професійно-ціннісне ставлення стимулює професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця та визначає тактику професійних мотивів. Вони служать зв'язною ланкою між оточенням та особистістю, активізуючи її внутрішні механізми та визначають діяльність студент за допомогою установок, орієнтації і оцінок, забезпечуючи взаємоперехід і взаємозв'язок особистості предметних сторін діяльності на основі ціннісної значимості та особистої орієнтації. Окрім того, ціннісні орієнтації сприяють ціннісному відбору об'єктивного пізнання та вияву способів їх засвоєння та використання при вирішенні конкретних завдань. Показниками **діялісно-практичного** критерію є:

1.Прагнення до професійного самовиховання. Професійне самовиховання відіграє провідну роль у формуванні спрямованості на успішну професійну діяльність. Воно потребує усвідомлення особистістю свого Я, життєвого досвіду, відносин з навколишнім світом, управління своєю поведінкою та своїм внутрішнім станом. Воно є свідомою діяльністю особистості, що направлена на набуття бажаних якостей, позитивних рис та сили волі. Результатам професійного самовиховання повинно стати самовдосконалення, а одним з його засобів — управління своїми думками, відчуттями та поведінкою [5].

2. Зорієнтованість на професійну самоосвіту. Професійна самоосвіта фахівців є плановим, послідовним і наперед спроектованим процесом, який дає змогу забезпечувати реалізацію потреби молодого людини у самовдосконаленні, саморозвитку, самореалізації та допомагає підготувати її до зміни типу праці відповідно до технічних та інформаційних удосконалень виробництва [4].

3.Стабільність професійних намірів та інтенсивність зусиль, спрямованих на оволодіння

професійними вміннями та навичками під час науково-дослідницької діяльності та виробничої практики. Професійний намір – це усвідомлене позитивне ставлення особистості до сфери професійної діяльності, що визначається наявністю знань про її сутність, прагнення обрати професію в даній сфері діяльності та одержати відповідну освіту. Професійні наміри найбільш сприятливо формуються в оточенні творчої діяльності. Стабільність професійних намірів виявляється у стійкості професійних планів, спроможності переборювати складні обставини, адекватно ставитися до труднощів, не падати духом у складних умовах, залишатися відданим професії.

У нашому дослідженні для оцінювання рівня сформованості професійної самосвідомості ми теж розглядаємо кожен її компонент окремо і визначаємо три рівні професійної самосвідомості майбутніх інженерів: високий, середній, низький.

У студентів з низьким рівнем сформованості професійної самосвідомості майже відсутні знання про власні індивідуальні особливості як майбутнього інженера та знання про напрямки реалізації особистої професійної перспективи. Такі студенти не мають чіткого уявлення про ідеал інженера-професіонала та власну відповідність йому. Вони не сприймають себе суб'єктами професійної діяльності. При низькому рівні сформованості професійної самосвідомості у студентів низька професійна самооцінка, майже відсутня потреба у професійному самовдосконаленні та саморозвитку. У студентів, для яких притаманний низький рівень сформованості професійної самосвідомості майже відсутні прагнення до професійного самовиховання та зорієнтованість на професійну самоосвіту. Вони не самостійні у прийнятті професійних рішень та їх професійні наміри не є стабільними.

Студенти, що мають середній рівень сформованості професійної самосвідомості частково усвідомлюють власні професійні інтереси та нахили та

є в певному ступені обізнаними з особливостями, функціями і завданнями інженерної професії. Вони не повністю сприймають себе суб'єктами професійної діяльності. У студентів з середнім рівнем сформованості професійної самосвідомості адекватна професійна самооцінка, у них вмотивований вибір професії, також для таких студентів характерне ціннісне ставлення до обраної професії. У студентів, що мають середній рівень сформованості професійної самосвідомості є прагнення до професійного самовиховання та зорієнтованість на професійну самоосвіту. Їхні професійні наміри є в основному стабільними. Такі студенти прикладають зусилля, спрямовані на оволодіння професійними вміннями та навичками під час науково-дослідницької діяльності та виробничої практики.

Студенти з високим рівнем мають досконалі знання про власні індивідуальні особливості як майбутнього інженера та знання про напрямки реалізації особистої професійної перспективи. Вони повністю усвідомлюють власні професійні інтереси та нахили та є абсолютно обізнаними з особливостями, функціями і завданнями інженерної професії. У таких студентів чітке уявлення про ідеал інженера-професіонала та власну відповідність йому. Вони повністю сприймають себе суб'єктами професійної діяльності. Коли у студентів високий рівень сформованості професійної самосвідомості, у них висока професійна самооцінка, їм притаманна потреба у постійному професійному самовдосконаленні та саморозвитку, вибір професії є цілком вмотивованим, також вони не уявляють свою професійну діяльність без ціннісного ставлення до обраної професії. Такі студенти постійно прагнуть до професійного самовиховання та вони зорієнтовані на професійну самоосвіту. Вони цілком самостійні у прийнятті професійних рішень та їх професійні наміри є стабільними.

Література:

1. Атаманюк В.В. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації учнів старших класів загальноосвітньої школи / В.Атаманюк, Т.Сиротюк. – Умань: УДПУ ім. Павла Тичини. Збірник наукових праць, 2003. – 291 с.
2. Ю.И.Востокова. Самооценка в структуре профессионального самосознания студентов заочной формы обучения / Мир науки, культуры, образования. № 6(37), 2012.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С.Выготский - М.: Педагогика, 1991.
4. Грабовець І.В. Самоосвіта як інтегруюча детермінанта самореалізації молодих фахівців у професійній діяльності: дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Грабовець Ірина Володимирівна. - Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2004.
5. Грень Л.М. Професійне самовиховання особистості студента як чинник формування успішного фахівця/ Теорія і практика управління соціальними системами. Педагогічні та соціально-психологічні аспекти формування мотиваційної сфери особистості, №4, 2010.
6. Н.Нысамбаева. Профессионально-квалификационные особенности инженерного труда/ Нысамбаева Н. - Вестник национальной академии наук Республики Казахстан, №6. 2008.
7. Т.Попова. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді/ Попова Т. - Збірник наукових праць. Вип.18, 2014.
8. Самооцінка. <http://uk.wikipedia.org>].
9. Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя шляхом розвитку його здібностей та обдарувань // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2014. – Вип. 81. – С. 8-13.

10. Шегда, А.В. Менеджмент : Навч. посібник / А.В. Шегда . – К. : Знання, 2002 . – 583 с.

УДК 378.147(045)

І.Ф. Лобачева, м. Вінниця, Україна / I. Lobacheva, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: hilok61@rambler.ru

КЕЙС-МЕТОД ЯК ПРОВІДНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування професійних умінь майбутніх фахівців економічної сфери шляхом впровадження кейс-методу (методу конкретних ситуацій) в процесі вивчення стратегічного аналізу. Теоретично та практично обґрунтовано ефективність впливу інноваційних методів навчання, зокрема, методу конкретних ситуацій, на рівень професійної підготовки майбутніх фахівців економічної сфери. Розглянуто сутність методу, основні вимоги до створення кейсів, які б відповідали меті навчання; запропоновано інструкцію щодо створення кейсу, яка полегшує роботу та сприяє ефективному керівництву групою при його виконанні. Розглянуто основні етапи навчальних занять з використанням методу кейсів (1. Етап організаційної роботи над кейсом. 2. Етап безпосередньої роботи над кейсом. 3. Завершальний етап роботи над кейсом і підведення підсумків.).

Дослідження ефективності впровадження кейс-методу для формування професійних умінь майбутніх фахівців економічної сфери підтвердило припущення про можливість одержання позитивних результатів. Впроваджена методика сприяє підвищенню рівня засвоєння знань, формує вміння переносити і застосовувати отримані знання в нових умовах, розвиває пізнавальну самостійність та інтелектуальні вміння. Підтвердженням ефективності кейсової методики для формування професійних умінь стали зміни, що виявлялись у зростанні такого показника, як мотивація навчальної діяльності, у посиленні інтересу до знань, прагненні до більш глибокого вивчення навчального матеріалу, до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: стратегічний аналіз, інноваційні методи навчання, кейс-метод, навчальний процес, професійні уміння, професійна підготовка, фахівці економічної сфери.

Case method as the leading method of shaping professional skills of would-be specialists in the field of economics with in the strategic analysis study

Annotation. The article deals with the problem of shaping professional skills of would-be specialists in the field of economics with the help of using the case method (method of concrete situations) in the strategic analysis study. The theoretical and practical aspects of the efficient influence of innovative teaching methods, the case method in particular, on the level of professional training of future specialists in the economic area have been determined in the article. The main idea of the method, the requirements to the cases to reach the aim of the teaching process, the instructions to create cases in order to facilitate the process and to reinforce effective group guidance in the process of its implementation have been revealed. The main teaching stages with the use of the case method have been outlined (1. The stage of organizational work on the case. 2. The stage of the study of the case. 3. The final stage of the study of the case and making a summary).

A study of the effectiveness of implementation of case method for the formation of the professional skills of future specialists of the economic sphere has confirmed speculation about the possibility of obtaining positive results. Introduced technique increases the level of assimilation of knowledge, creates the ability to transfer and apply the acquired knowledge in the new environment, develops cognitive independence and intellectual ability. Confirmation of the effectiveness of kejsovoï methods for the formation of professional abilities were changes that have been detected in the growth of this indicator as the motivation of the educational activity, in enhancing the interest in knowledge, a desire for more in-depth study of the educational material for future professional activity.

Key words: strategic analysis, innovative teaching methods, case study, training process, professional skills, professional training, would-be specialists in the field of economics.

Постановка проблеми. Нині висувуються нові вимоги до змісту освіти (орієнтація не стільки на здобуття конкретних знань, скільки на формування професійних умінь та навичок), до підготовки майбутніх фахівців економічної сфери, які здатні приймати ефективні рішення, аналізувати, конкретизувати, логічно мислити, пристосовуватися та орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, бути комунікабельними, ініціативними, наполегливими, вміти відстоювати власні думки, володіти не тільки теорією, але й інструментами стратегічного аналізу.

Вимоги до рівня підготовки фахівців обумовлюють внесення змін у організацію проведення

практичних занять. Практичні заняття – одна з найважливіших форм навчального процесу, на якому викладач організовує детальний розгляд здобувачами вищої освіти окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування завдяки індивідуальному виконанню відповідно до сформульованих завдань. Перед викладачами постає завдання удосконалення й урізноманітнення методів проведення практичних занять. Для цього необхідно, використовуючи в комплексі теоретичні знання і практичні навички, звести невизначеність до певного визначеного варіанту і розробити програму дій. Необхідно навчити